

mentis atque dementiae percepit, de quibus disputare plurimum Anaxagoras solebat, unde ad artem dicendi trahere, quantum ei commodum foret, facile potuit.

Ph. Quomodo hoc dicis?

6 So. Eadem artis medicinae, quae rhetoricae ratio est.

Ph. Quo pacto?

So. Utraque arte naturam dividi oportet, corporis altera, altera animi, si velis, non usu dumtaxat et experimentis, sed etiam artis ratione, medicamentis cibusque adhibitis valetudinem et vires addere corpori, oratione autem
10 et officio debito virtutem et quam placuerit persuasionem animo mandare.

Ph. Consentaneum esse videtur, o Socrates.

So. Animi itaque naturam, ut digne intellegas, putasne fieri posse sine totius natura?

Ph. Ego vero ne corporis quidem sine via ista et ratione, modo
15 Hippocrati adhibenda fides sit.

So. Recte quidem Hippocrates; sed an ratio cum eo consentiat, perscrutandum.

Ph. Assentior.

So. De natura igitur quidnam et Hippocrates et vera ratio dicat,
20 parumper cogita. Nonne ita de natura cuiuscunque rei advertendum est, primo utrum simplex, an multiplex sit id, cuius artem et ipsi tenere cupimus et alios artifices facere? Tum si simplex est vis eius, considerari debet, quaenam ad agendum patiendumve sit, et si pluribus speciebus constat, quod in uno, idem in singulis inspiciendum, quod ipsum afficere aut affici possit.

25 Ph. Agendum ita videtur, o Socrates, et quidem doctrinam, quae iis privata sit, gressui hominis caeci quam simillimam arbitror.

So. At vero, qui arte quicquam exercet, non caeco aut surdo similis est, sed patet, ut si quis arte cuiquam afferat orationem, naturam eius diligenter explicare debet, cui affert; id vero animus est.

80 Ph. Quid ni?

So. Ergo res omnis eo tendit, ut persuasionem in animo facere conemur, itane?

Ph. Ita est.

So. Constat igitur, ut sive Thrasymachus sive quis alius artem dicendi
85 tradere velit, primum scribere diligenter debeat atque efficere, ut perspici animus possit, utrum unum ac simile sit, an pro corporis forma multiplex habeatur. Hoc est enim, quod dicimus naturam ostendere.

Ph. Prorsus.

So. Mox id explicare, quo quid afficere vel affici possit.

40 Ph. Quid ni?

7 ψυχῆς δὲ ἐν τῇ ἐτέρᾳ U] B V M om. | 14 τε] γε Burnet | πείθεσθαι] πιθέσθαι Burnet | 22 ἄλλον U B V ἄλλους Burnet | 24 ἀριθμησάμενον sec. Burnet ἀριθμησάμενος U B V ἀριθμησαμένους Hermann sec. Heindorf | 25 τὸ] τῷ Burnet | 29 τὸν] τόν γε Burnet

ΣΩ. Τρίτον δὲ δὴ διαταξάμενος τὰ λόγων τε καὶ ψυχῆς γένη καὶ τὰ
U 22^v τούτων παθήματα δίδεισι πάσας αἰτίας, προσαρμοττων ἕκαστον ἑκάστῳ καὶ
διδάσκων, οἷα οὔσα ὑφ' οἷων λόγων δι' ἣν αἰτίαν ἐξ ἀνάγκης ἢ μὲν πεί-
θεται, ἢ δὲ ἀπειθεῖ.

ΦΑΙ. Κάλλιστα γοῦν ἄν, ὡς ἔοικ', ἔχοι οὕτως. 5

ΣΩ. Οὗτοι μὲν οὖν, ὦ φίλε, ἄλλως ἐνδεικνύμενον ἢ λεγόμενον τέχνη
ποτὲ λεχθήσεται ἢ γραφήσεται οὔτε τι ἄλλο οὔτε τοῦτο· ἀλλ' οἱ νῦν γρά-
φοντες, ὧν σὺ ἀκήκοας, τέχνας λόγων πανοῦργοί εἰσι καὶ ἀποκρύπτονται,
εἰδότες ψυχῆς περὶ παγκάλως· πρὶν ἂν οὖν τὸν τρόπον τοῦτον λέγῳσί τε
καὶ γράφωσι, μὴ πειθόμεθ' αὐτοῖς τέχνη γράφειν. 10

ΦΑΙ. Τίνα τοῦτον;

ΣΩ. Αὐτὰ μὲν τὰ ῥήματα εἰπεῖν οὐκ εὐπετές· ὡς δὲ δεῖ γράφειν, εἰ
μέλλει τεχνικῶς ἔχειν καθ' ὅσον ἐνδέχεται, λέγειν ἐθέλω.

ΦΑΙ. Λέγε δὴ.

ΣΩ. Ἐπειδὴ λόγου δύναμις τυγχάνει ψυχαγωγία οὔσα, τὸν μέλλοντα 15
ῥητορικὸν ἐσεσθαι ἀνάγκη εἰδέναι ψυχὴ ὅσα εἶδη ἔχει. ἔστιν οὖν τόσα καὶ
τόσα, καὶ τοῖα καὶ τοῖα· ὅθεν οἱ μὲν τοιοῖδε, οἱ δὲ τοιοῖδε γίνονται· τού-
V 18^v των δὲ οὕτως διηρημένων, λόγων αὖ τόσα καὶ τόσα ἔστιν εἶδη, τοιόνδε
B 14 ἕκαστον. οἱ μὲν οὖν τοιοῖδε ὑπὸ τῶν τοιῶνδε λόγων διὰ τήνδε τὴν αἰτίαν
εἰς τὰ τοιαῦτα εὐπειθεῖς, οἱ δὲ τοιοῖδε διὰ τὰδε δυσπειθεῖς· δεῖ δὴ ταῦτα 20
ἱκανῶς νοήσαντα, μετὰ ταῦτα θεώμενον αὐτὰ ἐν ταῖς πράξεσιν ὄντα τε καὶ
πραττόμενα, ὀξέως τῇ αἰσθήσει δύνασθαι ἐπακολουθεῖν, ἢ μηδὲ εἰδέναι πω
πλέον αὐτῶν ὧν τότε ἤκουε λόγων ξυνών. ὅταν δὲ εἰπεῖν ἱκανῶς ἔχη, οἷος
ὑφ' οἷων πείθεται, παραγιγνόμενον τε δυνατὸς ἢ διαισθανόμενος ἑαυτῷ ἐν-
δείκνυσθαι, ὅτι οὗτός ἐστι καὶ αὕτη ἢ φύσις, περὶ ἧς τότε ἦσαν οἱ λόγοι, 25
νῦν ἔργῳ παροῦσά οἱ, ἢ προσοιστέον τούσδε ὧδε τοὺς λόγους ἐπὶ τὴν τῶνδε
πειθῶ, ταῦτα δὲ ἤδη πάντα ἔχοντι, προσλαβόντι καιροῦς τοῦ πότε λεκτέον
καὶ ἐπισχετέον, βραχυλογίας τε αὖ καὶ ἐλεεινολογίας καὶ δεινώσεως ἑκάστων
U 28 τε ὅσ' ἂν εἶδη μάθῃ λόγων, τούτων τὴν εὐκαιρίαν τε καὶ ἀκαιρίαν δια-
γνόντι, καλῶς τε καὶ τελέως ἔστιν ἢ τέχνη ἀπειργασμένη, πρότερον δ' οὐ· 30
ἀλλ' ὅ τι ἂν αὐτῶν τις ἐλλείπη λέγων ἢ διδάσκων ἢ γράφων, φῆ δὲ τέχνη
λέγειν, ὁ μὴ πειθόμενος κρατεῖ.»

9 Τὸ γὰρ κυριώτατον ἐν τούτοις ῥητορικῆς μέρος διὰ βραχέων παρέ-
δωκεν, ὁ μὲν ἄριστοτέλης διὰ πολλῶν ἐν τοῖς περὶ τέχνης ἐπεχειρήματα.
ᾧ καὶ δείκνυται, εἰ δικαίως αὐτὸν ὡς λάλον ἐπιπλήττεις οὕτως συντόμως 35
τὰ διὰ τοσοῦτων εἰρημένα τῷ Ἄριστοτέλει ἐπεχειρησμένον. οἶδε γάρ, ἀν-
θρῶπε, καὶ μήκους καὶ βραχύτητος λόγων καιρὸν τε καὶ τρόπον ὡς οὐδεὶς
ἄλλος. χαίρει τῷ μήκει διαλεγόμενος, μὴ ἐνὸν ἄλλως ἐν ταῖς ἀμοιβαίαις
καὶ κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν ὀμιλίαις ἢ διὰ πλειόνων λόγων περὶ τινα
τῶν ἠρωτημένων προτάσεων τὸν προσδιαλεγόμενον ἀναγκάσαι συνθέσθαι, 40

18 δὲ] δὲ δὴ Burnet | 22 μηδὲ εἰδέναι] μηδὲν εἶναι Burnet | 28 αὐτῶν] αὐτῷ Burnet
26 ἢ om. U B V | 28 αὖ U] om. B V | 29/30 διαγνόντι sec. Burnet διαγνόντα U B V

So. Tum tertio loco, cum genera dicendi et animorum affectus digesserit, exponere causas omnes accommodando singula singulis docendoque, quis animus quibus rationibus quam ob causam aut persuadetur aut non persuadetur.

6 Ph. Pulcherrime sic ageretur.

So. Aliter nunquam sane aut haec res aut ulla alia vel scribi vel dici posset. At qui nunc de arte dicendi scribunt, quos tu audivisti, callidi admodum versutique sunt. Quam ob rem cum pulcherrime docere de animo sciant, nescire dissimulant et ultro bona sua occultant. Verum nisi ita
10 dicant et scribant, nos arte quicquam ab his scribi nequaquam credere debemus.

Ph. Quisnam iste est modus?

So. Equidem verba ipsa et nomina rerum haud facile dixerim. Sed quomodo scribere debeat, qui artifex est, quantum in me erit, ex
15 ponam.

Ph. Perge.

So. Cum ipsa dicendi facultas moderatio animi sit, quot sint animorum genera, scire eum necesse est, qui in dicendo proficere velit. Sunt autem tot et tot, et talia aut talia. Unde fit, ut hominum alii tales, tales
20 alii habeantur. Iis itaque si definitis genera quoque dicendi tot ac tot et unum quodque tale statui oportet. Tales igitur homines tali genere dicendi ob hanc causam ad rem talem facile tibi obtemperant; qui autem talem ob causam, difficile. Haec cum satis quispiam intellexerit, mox in agendo percipere, cum geruntur, et arguto sensus iudicio posse assequi licet vel
25 existimare se nondum plus scire, quantum acceperit, cum a praeceptore docebatur. Cum vero, quibus quis pareat, norit et praesentem possit agnoscere sibi ostendere hunc esse et hanc esse illam naturam, de qua tum sermo habeatur, ideoque tunc ei praesenti dandam operam esse et afferendam hanc ad hunc modum orationem, cum inquam haec omnia fuerit assecutus ad
30 ditis etiam dicendi tacendique occasionibus et brevitatis et commiserationis et amplificationis et omnium denique, quae didicerit generum dicendi, opportunitate plene atque perfecte cognita, huic ars cognita iam est, prius autem minime, sed quocumque ex iis caruerit aliquis, cum aut orat aut docet aut scribit, et tamen agere se ex arte dicat, huic qui non crediderit, rectius
35 iudicabit. «

lis verbis Plato praecipuam artis rhetoricae partem breviter explicavit, quam Aristoteles vix longa oratione potuit expedire. Ex quo palam fit, an adversarius Platoni iure obiiciat loquacitatem, cum tam paucis complexus omnia fuerit, quae Aristoteles diu scribendo laboravit. Norat hic
40 omnium maxime et tempus et modum orationis. Longior est interdum, cum in dialogis aliqua re proposita non nisi pluribus cogi potest, qui respondet assentire. Interim vero quam brevissimus est, dum rem aliquam definiri oportet et scientiae, ut ita dicam, puncto complecti. Quippe ne

καὶ βραχύτατός ἐστιν, ἐν οἷς ὑρίσασθαι καὶ ἐπιστήμην τοῦ δέον παραδοῦναι. καὶ γὰρ οὐδὲ Ἀριστοτέλει ἐν γε τοῖς προειρημένοις μεμπτέον τοῦ μήκους τῶν λόγων κατὰ μέλη καὶ μέρη, ὡς εἰκὸς τὰ μήπω τοῖς ἄλλοις ἐγνωσμένα V 19 καὶ οὕτως ἀναγκαιότατα παραδόντι. ἔχει γὰρ ἕκαστα τῶν λεγομένων καιρὸν, ἐπεὶ, καὶ εἴ τις κατὰ τοὺς Περιπατητικούς, ὡς καὶ νῦν εἰώθασι ποιεῖν 6 U 28^v οἱ διαλεγόμενοι, τοῦ προτεθέντος προβλήματος τὸν ὅλον συλλογισμόν εἰπών, πρὸς τὸν εἶτε πρὸς τὴν πρώτην ἢ καὶ δευτέραν τῶν προτάσεων ἢ καὶ ἄμφω ἐνιστάμενον ἀγωνίζοιτο ἄλλοις τε συλλογισμοῖς ἑκάστην τῶν προτάσεων δεικνύοι καὶ αὐτὰς πρὸς ἐκείνας ἐνστάσεις τῶν ἀνταγωνιστῶν λύοι καὶ B 14^v τοῦτο μέχρι οὐ δυνατόν ποιοῖ — δυνατόν δὲ μέχρι πολλοῦ πρὸς τὸν ἔξω 10 κατ' Ἀριστοτέλην ἐνίστασθαι λόγον —, οὐχ ἥττω ἀλλὰ μακρότερον τοῦ Πλατωνικοῦ συνείροι ἀν' λόγον καὶ οὐδ' ἂν τελοῖ τὸ προκείμενον, ἐνστάσεως τινὸς ἀεὶ λειπομένης τῷ λόγῳ. Πλάτων δὲ αὐτὸν πρῶτον ἀναγκάζων τὸν διαλεγόμενον πᾶσαις συνθέσθαι προτάσεσι — τοῦτο δὲ διὰ πολλῶν ἀνάγκη γίνεσθαι — οὕτως ἐπάγει τὸ συμπέρασμα. οἷα δεινότητι λόγων, οἷα νοημά- 15 των καὶ ἀποδείξεων εὐπορίᾳ εἶτε ἀπὸ φυσικῶν λόγων εἶτε ἀπὸ κοινῶν ἐνοιῶν εἶτε ἀπὸ παραδειγμάτων καὶ οἷς καὶ ὁ πολὺς λαὸς οὐκ ἀντιβλέψειεν ἂν, καὶ σοφούς πείθων καὶ ἰδιώτας, μηκέτι μηδεμίαν ἀμφιβουλῖαν καταλείπων τῷ λόγῳ; ὄσης δὲ καὶ ὠφελείας, ὄσης πείρας, καὶ οἷων πραγμάτων, ὄσης ὀρθοεπειας, ἣν αὐτὸς οὐκ αἰδῆ ὀνομάζων πολυλογίαν, τοῖς 20 ἀκραταῖς αἴτιος γίνεται; ἔστι γὰρ οὐδέν, οὐ ῥῆμα, οὐκ ἔνομα τῶν παρ' αὐτῷ μὴ μέγα τι σημαῖνον καὶ τι τῶν ὠφελεῖν δυναμένων ἐνδεικνύμενον.

10 Εἰ οὖν τὸ ῥητορικῆς κυριώτατον ἢ πειθῶ, τοῦτο δ' ὅπως ἂν κάλ- U 24 λιστα γένοιτο, αὐτὸς τε παρέδωκε, μάλιστα καὶ Ἀριστοτέλη ἐκείνου μα- 25 θόντα ἐπεξεργάσασθαι γέγονεν αἴτιος, πῶς ἂν τις εἰκότως ἢ δικαίως καὶ ἀληθῶς αὐτῷ ἀγνοίαν τῶν ῥητορικῶν ἐγκαλοῖη; καὶ μὴν οὐδὲ ἄλλοις μὲν, ὅπως ἂν βέλτιστα πείθοιεν, διδάσκαλος γέγονεν, αὐτὸς δὲ χωλεύοντα τοῦτο τὸ μέρος τὸν ἑαυτοῦ λόγον παρέσχεν. ὁμολογεῖται γὰρ κοινῇ παρὰ V 19^v πάντων μηδένα πιθανώτερον ὅλως γενέσθαι ποτὲ μηδὲ μείζονα τοῦ πεί- 80 θειν δύναμιν ἢ σχόντα ἢ ἔχοντα μηδ' εἶναι τὸν τὰς ἄρκυς αὐτοῦ τῶν λόγων διαφυγεῖν ποτε δυνηθέντα. ἱλιγγιᾶν τε γὰρ καὶ σκοτοδιναῖαν, ἀπορεῖν τε καὶ «ναρκᾶν, ὃ φησι Μένων, ποιεῖα τὸν προσδιαλεγόμενον, εἶτε Πρωταγόρας εἶτε Πρόδικος εἶτε Ἴππίας εἶτε Γοργίας καὶ Πῶλος εἶτε Μένων εἶτε Εὐθύφρων εἶτε ὅστισοῦν ἄλλος εἴη, καὶ πολλὰ περὶ αὐτοῦ 86 περιτραπέντας καὶ ἐναντία τε καὶ οὐ συνωδὰ ἑαυτοῖς εἰπόντας, τέλος ὑπὸ ἀμηχάνου τῶν λόγων ῥοπῆς βιαζομένους συνθέσθαι τοῖς λεγομένοις.

29 παρέσχεν B V] U^x corr. ex παρεῖχεν

Aristoteles quidem reprehendendus est, quod prolixius artem tractarit, dum particulatim de iis disseruit, quae et nondum scripta habebantur et cognitu erant necessaria. Habet suum unum quodque genus dicendi modum, atque is aptissime agit, qui modo longior modo brevior est pro rerum temporumve ratione. Demosthenis quidem apud Graecos, apud Latinos vero Ciceronis ea oratio optima fertur esse, quae maxima. Et certe, ut aliae bonae res, ita bonus liber melior quisque est, quo maior. Brevitas itaque eatenus custodienda est, quatenus causa permittit. Alioquin praevericatio esset transire dicenda vel cursim et breviter attingere, quae inculcanda 10 essent et repetenda. Nam si quis etiam Peripateticorum, quod facere hac tempestate disputantes consueverunt, cum re aliqua proposita syllogismum protulerit, si ad eum, qui vel primae vel secundae propositioni contradixerit, respondere atque aliis syllogismis tum propositum suum tueri, tum adversarii rationes solvere voluerit, idque tamdiu fecerit, quoad solvendi 15 obiiciendique facultas detur, non modo non brevior, sed multo longior, quam apud Platonem sit, disputatio protrahetur. Neque tamen perfici propositum poterit novis semper obiectionibus adductis, siquidem externae orationi instantiam semper afferri posse auctor est Aristoteles. Atqui Plato cum primum adversarium coëgit omnibus, quae proposita fuerant, assentiri, 20 quod pluribus verbis fieri necessarium est, tum affert conclusionem. Sed qua vi dicendi, quo splendore verborum, qua sententiarum copia, qua demonstrandi probandive ratione, sive a natura ducat argumentum sive a notione communi sive ab exemplo, quo etiam multitudinem capiat et doctos teneat atque indoctos nec ullam orationis ambiguitatem relinquat? 26 Quantum etiam fructum usumque rerum commodissimarum auditoribus praebet? Quid eloquentiam eius et dicendi copiam memorem, quam te non pudet loquacitatem appellare? Nullum profecto in eius sermonibus verbum est, quod non magnum aliquid significet et plurimum praestet utilitatis.

Quodsi rhetoricae finis persuasio est, haec autem quomodo optime 10 fiat, Plato tradidit, utque Aristoteles, quae a se didicerat, conscribere posset, auctor fuit, quo iure invehi in eum potes tamquam oratoriae artis ignarum? Fuerunt fortasse nonnulli, qui cum aliis, quomodo persuaderi posset, praecepissent, id tamen ipsi praestare nequaquam potuerunt. Sed Plato et praecepit optime et quae praeceperat, egit egregie. Convenit sane inter 36 omnes solo contradicente adversario neminem in persuadendo Platone praestantiorum fuisse, neminem tam apte, distincte, ornate copioseque dixisse. Quis machinas Platonicae orationis evadere potest? Quis eius artificio resistere, quominus victus prostratusque discedat? Corruunt adversarii quasi vertigine capitis et oculorum caligine capti obmutescunt atque, ut 40 Menon ait, quasi quodam stupore obtorpescunt. Protagoras, Hippias, Prodicus, Gorgias, Polus, Menon, Euthyphron et quicumque alii cum Platone decertant, multum diuque dilapsi et sibi parum constantes ac pugnancia dicentes demum inaudita quadam dicendi vi superati consentiunt.

- 11 'Αλλ' εἷς, φησί, καὶ ὁ αὐτὸς ἀεὶ τῶν λόγων αὐτῷ χαρακτήρ, καὶ ὁμοῖος αὐτῷ ἐστὶ πανταχοῦ, μὴ μεταποιεῖν καὶ πρὸς τὰ πράγματα τοὺς λόγους ἀρμόζειν δυνάμενος, ἀλλὰ τὸν φιλοσόφῳ πρέποντα τρόπον ὁμαλῶ
 B 15 τε καὶ λείψει εἶδει χρώμενος λόγου.' καὶ γὰρ φιλόσοφος ἦν ἀληθῶς, ἄνθρωπε, καὶ πανταχοῦ γε φιλόσοφος, περὶ τε θείων καὶ ἀύλων πραγμάτων ὡς τὰ 5
 U 24^v πολλὰ τὸν λόγον ποιούμενος. καὶ εἶποτε καὶ περὶ ἄλλων ὡς περὶ ἀρετῆς, περὶ ῥητορικῆς, περὶ πρακτοῦ, περὶ προσευχῆς καὶ τῶν ὁμοίων διαλεγόμενος, τὸν φιλοσόφῳ γε προσήκοντα τρόπον περὶ τούτων ἐπραγματεύετο, τὴν περὶ ἕκαστον ἀλήθειαν καὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ καὶ τὸ περὶ αὐτὸ καλὸν ἐρευνῶν καὶ οὐδὲν ἄλλο. τοῦτο γὰρ φιλοσόφου ἔργον, ἢ τῆς ἀληθείας ζήτησις τε καὶ 10
 εὔρεσις. αὐτὴ γὰρ ἡ ἀληθῆς σοφία, καὶ ἡ ταύτης φίλις τῷ ὄντι σοφία. ταύτης ἐκεῖνος ἐραστής, ταύτης ἐρευνητὴς ἦν πολλαχοῦ, οὐδέποτε τῶν φιλο-
 σόφου καὶ φιλοσοφίας ὁρίων παρεξιών. εἴτε γὰρ ἐν διαλόγοις εἴτε ἐν Πολι-
 τείᾳ εἴτε ἐν Νόμοις εἴτε ἐν ἐπιστολαῖς πανταχοῦ ἐπὶ τῆς ὑποσχέσεως ἔμενε καὶ τὸν φιλόσοφον οὐκ ἤμειβε. τοῦτο οὖν αἰτιᾶ, ὅτι ὁμοίως περὶ τῶν ὁμοίων 15
 ἀεὶ ἔλεγεν. ἀλλ' ἐκεῖνος ἐν εὐχῆς μέρει ἐτίθετο τὰ αὐτὰ γε περὶ τῶν αὐτῶν ἀεὶ λέγειν. καὶ δῆλον ὡς καὶ περὶ τῶν ὁμοίων τὸν ὁμοῖον τρόπον καὶ μή-
 V 20 ποτε ἄλλα καὶ ἄλλα καὶ δηλαδὴ ψευδῆ περὶ τοῦ αὐτοῦ δοξάζειν. ἀπλοῦς γὰρ ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ, καὶ οὐκ ἔστι μὴ τὸν πολλαχῶς περὶ τοῦ αὐτοῦ δοξάζοντά τε καὶ λέγοντά τε καὶ πλείω ψεύδεσθαι τε καὶ ἀπαδόντως 20
 λέγειν, μιᾶς οὔσης τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ προσήκοντος ἐκάστῳ μέτρου καὶ εἶδους. ὧν ἐκεῖνος ἐπιέμενος ἔφευγε τάναντία.
- 12 U 25 Καὶ μὴν καὶ αὐτὸς λέγων τοῖς διαφόροις πράγμασι διαφόρους ἀπο-
 διδόναι δεῖν λόγους, τοῖς ὁμοίοις τοὺς ὁμοίους πάντως συγχωρεῖς εἶναι ἀπο-
 δοτέον· οὐ γὰρ κομμωτικὸν τινα οὐδὲ κομψὸν οὐδ' ἀλαζόνα λόγον οὐδὲ 25
 τραχὺ τε καὶ ἐπαχθῆ τῇ γε τοιαύτῃ τῶν πραγμάτων ὕλη, ἀλλὰ σεμνόν,
 ὁμαλόν, λεῖον, εὐκρινῆ, ἀφελῆ, καθαρὸν τε καὶ σαφῆ μετὰ μεγέθους καὶ
 κάλλους καὶ ἀληθείας προσήκειν τε καὶ συμβαίνειν. ἂ τίς ἐξεμελέτησε
 μᾶλλον τοῦ Πλάτωνος; μᾶλλον δὲ τίς αὐτῷ τῶν πρόποτε γεγραφότων ἢ
 ἐρίσαι ἢ γοῦν ἐγγὺς γεγονέναι δεδύνηται; ἀκουσον δὲ καὶ τοῦ σοῦ Κικέ- 30
 ρωνος, ἀνδρὸς σοφωτάτου καὶ οὐ κατὰ σὲ φιλοψύχου· »ὁμαλῶς ῥέων ὁ φιλο-
 σόφῳ ἐστὶ, φησί, λόγος· οὐκ ἐνόησας, οὐ λόγοις δημῶδεσι χαίρων, οὐ μέτρων
 B 15^v καὶ ῥυθμοῦ φροντίζων, ἀλλὰ τῶν τοιούτων νόμων ἐλεύθερος· οὐ θυμὸν, οὐ
 φθόνον κινῶν, οὐ τραχύτητα περιεχόμενος, οὐ μεταβολαῖς, οὐ πανουργίαις
 χρώμενος, ἀλλὰ σώφρων, αἰδοῖος, ἀφθορὸς ἐστίν, οἷόν τις παρθένος ἀκή- 35
 ρατος· οὐκ ἠσκημένῳ, ἀλλὰ λεκτικῷ λόγῳ ὁμοῖος.« διὰ τοῦτο γὰρ ἴσως
 καὶ σὺ ἀπατῶμενος φῆς φυσικὸν αὐτῷ εἶναι τὸ κάλλος, οὐ τεχνικὸν οὐδ' ἐξ
 οὐδεμιᾶς σπουδῆς καὶ μελέτης ἢ τέχνης ἐξεργασμένον· τὸ γὰρ πανταχοῦ
 U 25^v μονοειδὲς τῶν λόγων φύσεως, οὐ τέχνης, τὸ δὲ γε ποικίλον καὶ κατὰ τὰς
 τῶν ὑποκειμένων διαφορὰς καὶ αὐτὸ συμμεταβάλλον τοῦτο τέχνης, οὐ φύσεως 40
 V 20^v εἶναι φῆς, καίτοι πολλῶν γε τῶν κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον γενομένων τὸν Πλά-
 τωνα, τοιούτων γε ἐκείνων ὄντων, οἷους ἐκεῖνος ὁ χρόνος ἐπὶ σοφίᾳ περι-
 βοήτους ἤνεγκε, καὶ οὐ καθ' ἡμᾶς γε τῶν γε τοιούτων κριτάς, τὸ ἀμήχανον

»Unus, inquit adversarius, idemque semper est Platonis stilus, ubique 11
sui similis, natura factus, non arte.« Fateor. Philosophus enim Plato erat et
philosophiae verus ubique professor. Sive de rebus divinis et a materia sepa-
ratis sive de rebus naturalibus sive de moribus sive de religione aut de re
5 publica aut de disserendi orandive facultate aut de alia quacumque re agat,
morem philosophi servat et ab eius officio nunquam discedit. De omni ma-
teria ita tractat, ut veritatem cuiusque rei, essentiam, honestatem investiget
ac contempletur. Hoc enim praecipuum philosophantis munus est, indagatio
atque inventio veritatis. Haec vera philosophia est. Huius rei amore ac studio
10 philosophi nomen inventum est. Huius ubique Plato studiosus atque avidus
indagator fuit. Huius limites servavit, ut debuit, cum de rebus divinis humanis-
que dissereret. Quod ab Aristotele quoque, Platonis discipulo, acuratissime
servatum est. Sed adversarius non minus Aristotelis characterem quam
Platonis ignorat. Hoc igitur damnat, quod simili modo de rebus similibus
15 Plato scripserit. At ille hoc ipsum optat eadem semper de iisdem rebus
dicere posse, ergo etiam de similibus simili modo, et non modo hoc, modo
illud de eadem re opinari. Simplex enim veritatis ratio atque oratio est,
nec fieri potest, ut dum varie quis de eadem re opinatur et dicit, non
falsa etiam et sibi invicem repugnantia sentiat. Sed Plato veram ubique
20 rerum rationem et genus modumque dicendi aptum secutus nihil sibi dis-
simile aut diversum contingere passus est.

Neque vero adversarius negabit simile dicendi genus similibus rebus 12
deberi, cum variis dicat varium esse tribuendum. Ita enim natura com-
paratum est, ut si varium variis tribuitur, idem quoque iisdem videatur
25 tribui oportere. Quodsi Plato quantum in unaquaque re esset veritatis,
ut philosophum decebat, investigavit atque disseruit, constat non fucato
quodam dicendi genere uti eum debuisse, non lascivo, pumicato, populari,
superbo, theatriali, sed gravi, modesto, honesto, aequali, leni, quieto, dilucido,
cum dignitate et ornamentis convenientibus veritati ac studio philosophiae,
80 quae certe nemo unquam Platone perfectius est assecutus, quocum nemo
unquam oratione contendere ausus fuit. Probat hoc, ut ceteros omittam,
M. Tullius vir doctrina et eloquentia insignis. »Mollis est, inquit, oratio
philosophorum et umbratilis nec sententiis nec verbis instructa popularibus
nec vincta numeris, sed soluta liberius, nihil atrox, nihil mutabile, nihil
85 astutum, casta, verecunda, virgo incorrupta quodam modo. Itaque sermo
potius quam oratio dicitur.« Verum adversarius, an haec ad laudem Pla-
tonis ascribi debeant, ignarus sermonem eius iudicat, naturali pulchritudine,
non arte aut studio aut cultu aliquo comparatum. Quod tamen ipse naturale
appellat, id M. Tullius clarissimis verborum suorum luminibus philosophis
40 tribuit. Simplex enim uniformeque genus dicendi potius a natura quam

11 σοφία B V M φιλοσοφία U | 12 πολλαχού B V M πανταχού U

1 cf. Georg Trap. Comparat. I. 4. | 81 Cic. Orat. 64.

Mohler, Kardinal Bessarion. II.

κάλλος τῶν λόγων ἐκεῖνου καὶ τῆς συνθήκης λαμπρότητα θαυμαζόντων, οὐκ αὐτοφυῆ τὴν ἐρμηνείαν ταύτην, ἀλλ' ἐκ τέχνης πεπορισμένην εἶναι τῷ φιλοσώφῳ λεγόντων, πεπορηκέναι τε αὐτὸν καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ὀνομάτων καὶ τῆς ἀκριβείας τῆς συνθήκης τοσαύτην προμήθειαν, ὡς πολλάκις τὰ αὐτὰ μεταποιεῖν τε καὶ μεταγράφειν, τὰ μὲν ἐγκρίνοντα, τὰ δὲ ἀποκρίνοντα, ὡς καὶ κτενίζοντι τοὺς λόγους εἰκάζεσθαι. τούτου τε μαρτύριον εἶναι τὸ μετὰ τὴν ἐκεῖνου τελευταίαν τὸ τῶν Πολιτειῶν αὐτοῦ προοίμιον ἐν τοῖς παρ' αὐτῷ σχεδίοις ὑπομνήμασι διχῶς καὶ τριχῶς γεγραμμένον εὐρεθῆναι. ἱστορεῖ ταῦτα ὁ Λαέρτου Διογένης, ἀνὴρ φιλαλήθης, ᾧ σοῦ μᾶλλον ἀνάγκη πιστεύειν. 10

- 13 Καίτοι εἰ μὲν αὐτοφυῆς αὐτῷ ὁ λόγος τοιοῦτός γε ὢν, οἷον οὐδεὶς οὐδέποτε οὐδὲ πολλὰ καμῶν οὐτ' ἐφίκετο οὐτ' ἐφίξεται, τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς συγχωρεῖς, πῶς οὐ θεῖος ἀνὴρ εἰκότως ἂν νομισθεῖη; εἰ δ' ἤσκημένος καὶ τεχνικός, πῶς οὐκ ἀγαστέον τὴν εὐφυίαν ἐκεῖνου τοσοῦτον δυνηθεῖσαν, ὅσον οὐδεὶς οὐ τῶν ὄντων, οὐ τῶν ἐσομένων, οὐ τῶν γεγονότων ἀνθρώπων; φῆς δὲ καὶ Ἀριστοτέλην διαφόροις χαρακτῆρσι λόγων καὶ πᾶσιν ὅλως κεχρησθῆναι, οὐτ' ἀληθές τοῦτο λέγων, οὐτ' εἰ ἀληθές ἦν, ἔπαινον φέρον Ἀριστοτέλει. πανταχοῦ γὰρ ὅμοιος ἑαυτῷ ὁ ἀνὴρ, καλῶς γε παιῶν ἐκεῖνος, καὶ τοῖς ὑποκειμένοις πράγμασι, περὶ ὧν πραγματεύεται, — ταῦτα δ' ἐστὶ πάντα ὕλη σοφίας — οἰκεία χρώμενος φράσει, ποτὲ μὲν σαφέστερος, ποτὲ δὲ ἀσαφέστερος ὢν ἑαυτοῦ, καὶ τοῦτο διὰ τὰ πράγματα καὶ ἔτι τὸ μὴ δεῖν κοινότατα πᾶσι ποιῆσαι τὰ τιμιώτατα, αἰεὶ μέντοι τὸν διδασκαλικὸν τρόπον καὶ ἡρεμαῖον δὴ τοῦτον διαλεγόμενος καὶ οὐδέποτε ῥητορικοῖς ἢ κομποῖς ἀκαίρως ἐγκαλλωπιζόμενος σχήμασιν. εἰ δέ τι καὶ λαμπρότερον ἢ σαφέστερον, ἢ ἐν τοῖς πρὸς Ἀλέξανδρον ἐκ τῶν Θεοδέκτου περὶ ῥητορικῆς τέχνης ἢ ἐν τοῖς τοπικοῖς ἢ καὶ ἀλλαχοῦ πη εἶπεν. ἀλλ' οὐδὲ τούτου ἄμοιρος Πλάτων, ἐν ὅλῃ τῇ Πολιτεῖα, ἐν προοιμίῳ Φαίδωνος, Τιμαίου, Παρμενίδου, ἐν Κριτίᾳ, ἐν ὅλῳ Γοργίᾳ, ἐν Πρωταγόρᾳ τῆς προκειμένης ὕλης συγχωρούσης ἄρρητον ἡδονὴν ἔχων καὶ χάριν. τί γὰρ αὐτῶν ἐπαφροδιτώτερον, τί δὲ χαριέστερον, τί δὲ ὠραιότερον καὶ λαμπρότερον καὶ πανηγυρικώτερον εὔροι τις ἂν; τῷ ὄντι περὶ αὐτοῦ συμβαίνει, ὃ προείπομεν Κικέρωνα περὶ αὐτοῦ εἰπεῖν, ὡς »ἐν τῷ καταγελαῖν τῶν ῥητόρων αὐτὸς ῥητορικώτατος« φαίνεται.
- 14 Καὶ μὴν καὶ Ἀριστείδης ὁ ῥήτωρ οὐ μικρῷ τινι τῷ μέτρῳ τουτουῦ τοῦ κατηγοροῦ περὶ λόγους προέχων, ἀλλ' ὅσον οὐδὲ παραβαλεῖν, αὐτὸς δὲ καὶ Πλάτωνι ἀντιλέγων ἐν οἷς ὑπὲρ ῥητορικῆς καὶ τῶν ῥητόρων πρὸς Πλάτωνα ἐνίσταται, ὅμως οὕτως ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ὑπερέχοντος τῆς σοφίας τοῦ ἀνδρὸς νικᾶται, ὡς πῆ μὲν πατέρα καὶ διδάσκαλον αὐτὸν ἀποκαλεῖν τῶν ῥητόρων, πῆ δὲ τῷ τῆς ἀποστροφῆς πρὸς αὐτὸν σχήματι. »εἴτ' αὐτός, λέγειν, ὅμοιον τῷ Νέστορι φθεγγόμενος, εἰ δὴ κάκεινον τοιοῦτόν τι χρή φθέγγεσθαι δοκεῖν· ἐγὼ μὲν γὰρ καὶ τὰς εἰρημένας Σειρήνας ἂν εἴξαι σοὶ δοκῶ, τῶν ἄλλων εἴ τι καὶ πρὸς ἡδονὴν λέγουσι κατηγορεῖς;« καὶ τῆς τοιαύτης γε εὐλαβείας καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα τιμῆς πλήρες αὐτῷ εἶναι πᾶν τὸ βιβλίον. 40

ab arte proficisci, contra autem varium et pro rerum discrimine se im-
mutans arte, non natura institutum adversarius significat. Tametsi multi
quoque Platonis aequales, viri singulari doctrina praediti, divinum Platonicae
orationis ornatum admirantes, non naturalem, sed arte studioque acquisitum
5 dixerunt adeoque et delectum verborum et rationem compositionis illi curae
fuisse, ut saepenumero eadem scripta mutarit atque rescripserit demptis aliis,
aliis additis, ut pectere a se scripta diceretur. Cuius rei argumentum est,
quod post eius mortem exordium librorum, quos de Re publica scripserat,
bis terque scriptum in ceris inventum esse Diogenes Laertius refert, cui
10 procul dubio plus fidei adhiberi quam adversario debet.

Quodsi insito quodam naturae beneficio ita Plato locutus est, ut nemo 13
unquam vel summo adhibito studio attingere eloquentiam eius potuerit,
quod certe adversarius fatetur, cur divino illum ingenio fuisse non iure
existimemus? Si vero arte, studio, vigilantia eo processit, quo nemo adhuc
15 potuit pervenire, quis rursus tantam ingenii vim non admiretur, qua mor-
tales omnes in dicendo facile superarit? Sed parum haec videt adversarius.
Aristotelem vero vario stilo usum fuisse scribit, quod plane falsum est, et si
verum esset, nihil laudis aut gloriae afferret Aristoteli. Siquidem is quoque
eodem ubique dicendi genere usus est rebus, de quibus tractavit, accommo-
20 dato, quamquam interdum apertior est, interdum obscurior, sive pro rerum
difficultate, sive ne passim quibuscumque hominibus gravissimae philosophiae
rationes patefierent, semper tamen servat quietum illud et remissum et ad
docendum idoneum genus dicendi sine ulla exornatione. Nam si quid forte
elegantius ad Alexandrum aut alibi scripsit, id perbreve fuit. Nec Plato
25 huiusmodi ornamentis caruit. Quippe omnes eius de Re publica libri pleni
sunt incredibili quadam dicendi suavitate. Exordia Phaedonis, Timaei, Par-
menidis, Critiae divino quodam ornatu scripta leguntur. Totus Gorgias
eloquentia surgit et miram quandam affert legentibus voluptatem. Ubi-
cumque demum subiecti materia patitur, quomodo aliquid pulchrius aut
30 iucundius aut splendidius aut magnificentius dici potest, quam Plato dixerit,
ut mihi videatur, quod paulo ante ex M. Tullii sententia dixi, verissimum
esse, quod Plato in oratoribus irridendis ipse orator summus fuisse videatur?

Quin etiam Aristides, Eudaemonis filius, vir optimarum artium, cultu 14
tanto praestantior adversario, ut pudeat me cum hoc illum conferre, quam-
85 quam Platoni pro arte rhetorica atque oratoribus repugnat, sic tamen et
veritate ipsa et doctrina Platonis eximia vincitur, ut modo patrem ac ma-
gistrum oratorum eum venerabundus appellet, modo ad eum se convertens
sic alloquatur: »Tunc, qui Nestori illi, cuius ex ore melle dulcior fluebat
oratio, similis es, ne dicam praestantior, cui Sirenes illas tot carminibus

20 σοφίας Β V Μ φιλοσοφίας U | 27 ἐν Κριτίᾳ U ἐν οἴκῳ Β Μ Κριτίᾳ

9 cf. Diog. Laert. (ed. Cobet) III. 25. | 82 Cic. De orat. I. 11, 17.

Ἵπὲρ τῶν τεττάρων (ed. Dindorf) II. 384.



- 15 Οὕτως ῥητορικῆς προσῆν Πλάτωνι, ὃν ὁ τάναντία τοῖς οὔσι φηγεγόμενος οὗτος ἀμύητον εἶναι φησὶ λόγων διαφορᾶς τε καὶ ποικιλίας. ῥητορικός γε μέντοι λέγοιτ' ἄν, οὐ τὴν κοινὴν ταύτην καὶ δημώδη, »ἀλλὰ τὴν
 V 21^v τῷ ὄντι ῥητορικὴν καὶ τῇ διαλεκτικῇ, ὡς φησὶν Ἀριστοτέλης, ἀντίστροφον«, καὶ ἥ κατὰ Πλάτωνα ἱκανός τις λέγειν ἔσται περὶ οὐτουοῦν. τοῦτο δὲ περι- 5
 γίνεται διὰ φιλοσοφίας καὶ ἀληθείας. ἐν γὰρ Φαίδρῳ φησὶν· »εἴαν μὴ ἱκανῶς
 B 16^v τις φιλοσοφήσῃ, οὐδὲ ἱκανός ποτε λέγειν ἔσται περὶ οὐδενός.« »τέχνη γὰρ
 ἄνευ τοῦ ἀληθείας ἤφθαι οὐτ' ἔστιν οὔτε μήποτε ὕστερον γένηται«. καθὼ
 καὶ Κικέρων τὸν ὡς ἀληθῶς τε καὶ κυρίως ῥήτορα ἐργαζόμενος λόγιόν τε
 U 27^v αὐτὸν ἢ ἐλλόγιμον δεῖν εἶναι ἰσχυρίζεται. ἐργῶδές τε εἶναι καὶ πολλοῦ 10
 πόνου, μεγάλης τε εὐφυΐας τούτου τυχεῖν. πάσης γὰρ παιδείας καὶ ἐπιστή-
 μης τὸν γε τοιοῦτον δεῖν εἶναι πεπειρασμένον. ὅθεν καὶ τῶν σπανιωτάτων
 εἶναι πολλοῖς τε ἐντυχεῖν φησὶ τεθηγμένοις μὲν τὴν γλῶτταν, ἐλλογίμῳ δὲ
 οὐδενί.
- 16 Καίτοι τί ταῦτα μηκύνω περιπλέκων τὸν λόγον, ἐνὸν διὰ βραχέων 15
 δηλῶσαι τὸ πᾶν; ἄκουσον, ἄνθρωπε, σὺ τε καὶ πᾶς ὁ βουλόμενος, Ἑρμο-
 γένους τοῦ τὰς ῥητορικὰς ἡμῖν τέχνας ἀριστα παραδόντος, οἷα περὶ τῆς
 Πλάτωνος ἰδέας τοῦ λόγου φρονεῖ καὶ τίσιν αὐτὸν ἐγκαταριθμεῖ. πρῶτα
 μὲν γὰρ τῶν κανόνων τῆς τέχνης ἔστιν, ὧν παραδείγμασι τοῖς Πλάτωνος
 λόγοις χρῆται. ἔπειτα περὶ τοῦ πολιτικοῦ λόγου τὸν λόγον ποιούμενος, τῶν 20
 μὲν ἀπλῶς πολιτικῶν λόγων τὸν Δημοσθενικὸν λόγον φησὶν ἀριστον εἶναι,
 τῶν δὲ πανηγυρικῶν, τῶν ὡς »ἐν λέξει πεζῇ, οὐκ ἐν ζητήμασι πολιτικοῖς«,
 κάλλιστον εἶναι τὸν Πλατωνικόν, καὶ οὕτως κάλλιστον, ὡς καὶ ἀντιστρέφειν.
 »ὅ τε γὰρ κάλλιστος πανηγυρικῶν λόγων ἐστὶ, φησὶν, ὁ Πλατωνικός, ὅ τε
 αὐτὸς Πλατωνικός λόγος τῶν πανηγυρικῶν ἔστιν ὁ κάλλιστος ὡς ἐν λέξει πεζῇ.« 25
 καὶ τοῦτον παράδειγμα εἶναι διῖσχυρίζεται ἀριστον τοῖς βουλομένοις τε καὶ
 U 28 δυναμένοις πανηγυρικὸν λόγον ἐργάζεσθαι. καὶ οὐ τοιούτου δὲ πανηγυρικοῦ
 μόνον τοῦ λογογραφικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ πολιτικοῦ (καὶ) πανηγυρικοῦ τὸν Πλα-
 V 22 τωνικὸν φησὶ κάλλιστον εἶναι. τοῦ δ' ὡς ἐν ποιήσει πανηγυρικοῦ τὸν Ὀμη-
 ρικὸν ἀριστον εἶναι, καὶ ἀντιστρέφειν καὶ ἐπὶ τούτου ὡς ἐπὶ Δημοσθένους 30
 καὶ Πλάτωνος. Ὀμηρον, Πλάτωνα καὶ Δημοσθένην, τοὺς τρεῖς τούτους
 ἡγεμόνας τῶν λόγων ἀντεξετάζων ἀλλήλοις καὶ ἐκάστου τὸ ἴδιον χαρακτη-
 ρίζων, καὶ ἵνα μήτις οἷοιτο ῥάδιον ἔργον εἶναι τὸ Πλάτωνι κατωρικωμένον·
 γίνεσθαι φησὶ τὸν τοιοῦτον πανηγυρικὸν λόγον »ταῖς τὸ μέγεθος ποιούσαις
 ἰδέαις«, σεμνότητι, λαμπρότητι, ἀκμῇ, περιβολῇ, »πλὴν τραχύτητος καὶ 35
 σφοδρότητος«. πλεονάζειν τε δεῖν ἐν αὐτῷ τὴν ἡθους ποιητικὴν ἀφέλειαν.
 παρεῖναι τε δεῖν καὶ γλυκύτητα καὶ ἐπιμέλειαν, »αἶ τὸν ἀβρὸν καὶ ὠραῖον
 B 17 ποιούσι λόγονα, καὶ αὐτὴν κατὰ μέθοδον δεινότητα, ἣν καὶ κυριωτάτην
 τῶν δεινότητος εἶναι εἰδῶν. »ἐν μέντοι τοῖς ἀμοιβαίοις τῶν πανηγυρικῶν,

12 πεπειρασμένον *correci* πεπειραμένον *collid.*

3 Arist. Rhet. α 1. 1354 a, 1. | 7 Plat. Phaedr. 260 e. | 23 Hermogenes, Περὶ ἰδέων II 372. | 84 Hermogenes, Περὶ ἰδέων II. 372. | 89 Hermogenes, Περὶ ἰδέων II. 373.